

Το πρόσωπο της Υπεραγίας Θεοτόκου κατά τον Άγιο Νικόδημο

[/ Ορθόδοξη πίστη](#)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ορθόδοξος Εκκλησία μας διακοσμείται από προφήτες, αποστόλους, αγίους, οσιομάρτυρες, ασκητές, αναχωρητές και καυχάται όχι μόνο για αυτούς που ανήκουν ήδη στο νοητό στερέωμα της θριαμβεύουσας εκκλησίας αλλά και γιατί οι προαναφερθέντες χαρισματούχοι δεν έχουν εκλείψει από την στρατευόμενη εκκλησία. Αυτό άλλωστε είναι και το στοιχείο που τεκμηριώνει την Ορθόδοξη εκκλησία ως ζώσα και αληθινή Εκκλησία του Χριστού. Ο σκοπός της εκκλησίας, όπως πολύ εύστοχα έχει εκφρασθεί, είναι να παράγει «άγια λείψανα». Μια εκκλησία που δεν οδηγεί στον αγιασμό και στην θέωση έχει χάσει τον προορισμό της. Βεβαίως τα ανωτέρω ισχύουν για όλους τους ανθρώπους που κοινωνούν με την

αγιαστική ενέργεια του Θεού αλλά η δυνατότητα αυτή ήταν πάρα πολύ περιορισμένη πριν από την Σάρκωση του Θείου Λόγου, και ειδικότερα πριν από την Πεντηκοστή.

Κατά τον Αγ. Νικόδημο τον Αγιορείτη μόνο μία ύπαρξη στην ανθρώπινη ιστορία υπερέβη το πνευματικό υψόμετρο και αυτού του αγγελικού κόσμου. Όλα τα κτίσματα εκοινώνησαν «μόνο της του Θεού ενεργείας ενώ η Κυρία ημών Θεοτόκος εδέχθη εν εαυτή υποστατικώς το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, αποβάσα κυρίως και αληθώς Θεοτόκος... που αποδεικνύει κατά την έννοιαν της προγνώσεως του Θεού ότι η Θεοτόκος ήτο όντως τέλος το σκοπιμώτατον και ύστατον». Όπως τονίζει ο Άγιος Νικόδημος το μεγαλείο της Παρθένου είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το άρρητο μεγαλείο του χριστολογικού μυστηρίου, και η παρουσία της απειρόγαμου ήταν συνθήκη απαραίτητη της επί γης ενανθρωπήσεως του Υιού του Θεού. Αυτή η αλήθεια απορρίπτεται τόσο από τους προτεστάντες όσο και από άλλους αιρετικούς που αδυνατούν να εξέλθουν από τον ορθολογισμό τους. Αυτό βέβαια δεν είναι απόλυτο γιατί κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια τουλάχιστον στον Αμερικανικό χώρο έχει παρατηρηθεί η έξοδος χιλιάδων πιστών από τον προτεσταντικό χώρο και η είσοδός τους στην Ορθόδοξη Εκκλησία, μεταξύ των οποίων επώνυμοι ιεροκήρυκες και πάστορες. Η πνευματική δίψα αυτών των αδελφών μας είναι όντως εκπληκτική. Ένας από τους αξιόλογους προσήλυτους στην πόλη Yakima της πολιτείας Washington ο ιερέυς Ιωσήφ Copeland μετέφερε περίπου όλο το ποίμνιό του (περίπου 250 άτομα) στην Ορθοδοξία. Πριν από μερικά χρόνια μας ανέθεσε κάποιο κατηχητικό έργο αποσκοπώντας στην καλύτερη κατανόηση του Θεομητορικού δόγματος από τα μέλη του εκκλησιάσματός του. Στο δύσκολο αυτό έργο το οποίο συνεχίζεται ετησίως, χρησιμοποιήσαμε κυρίως θέσεις του Αγ. Νικόδημου του Αγιορείτου από τα έργα του «Εορτοδρόμιο» και «Κήπος Χαρίτων». Πάντως οφείλω ένα θερμό ευχαριστώ σε αυτούς τους αδελφούς μας και στον ποιμένα τους Π. Ιωσήφ γιατί μελετώντας τα κείμενα του Αγ. Νικόδημου και φυσικά άλλων πατέρων εμβαθύνσαμε σε ένα μικρό βαθμό στα «θαυμάσια» και στα «μεγαλεία» της πάναγνου Θεομήτορος.

Αυτή η προεργασία μάς έδωσε την ώθηση να ασχοληθούμε με τα κεντρικά σημεία της διδασκαλίας του Αγ. Νικόδημου περί της Υπεραγίας Θεοτόκου. Φυσικά η διδασκαλία του Αγ. Νικόδημου απηχεί την Αγιοπατερική διδαχή περί της Υπεράγιας Θεοτόκου που ταυτίζεται με την διδασκαλία της εκκλησίας. Ο θερμότερος έρωσ της ψυχής του Αγίου προς την Υπεραγία Θεοτόκον είναι εφάμιλλος προς την αγάπην και την βαθειά ευλάβεια την οποία αισθάνονταν όλοι οι Άγιοι Πατέρες προς το σεπτό πρόσωπο της Μητέρας του Κυρίου. Αυτό βέβαια αποτελεί μια απαραίτητη προϋπόθεση στο χώρο του αγιολογίου της Εκκλησίας: Άγιος ίσον θεοτοκόφιλος.

Η περί της Θεοτόκου θεολογία του Αγίου πατρός αποτελεί καρπό της βαθειάς ευλάβειας αγάπης και προσωπικής εμπειρίας του Αγίου, ο οποίος ζούσε και ευρίσκετο σε συνεχή αδολεσχία με το όνομά της. Σύμφωνα με προφορική παράδοση των σύγχρονών του μοναχών η Υπεραγία Θεοτόκος του εμφανιζόταν κατά τον καιρό που έγραφε γι αυτήν και του έλεγε: Σε ευλογώ, τέκνον μου Νικόδημε και σε ενισχύω να γράψεις. Στο πρώτο κεφάλαιο αυτής της εργασίας θα αναπτύξουμε τα κεντρικά σημεία του θεομητορικού δόγματος που συνοψίζεται με τους όρους θεοτόκος και αειπάρθενος. Στο δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε διαφορετικές πτυχές από τον πλούτο της διδασκαλίας του Αγ. Νικόδημου περί της αξίας, υπεροχής, και του μεγαλείου της Υπεραγίας Θεοτόκου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

Η διδασκαλία των Πατέρων περί της Υπεραγίας Θεοτόκου

1. Ο όρος Θεοτόκος

Ο κατεξοχήν θεολογικός τίτλος που αποδίδει τη θέση της Παναγίας στο απολυτρωτικό μυστήριο και συνοψίζει ακριβέστατα την ουσία του όλου χριστολογικού δόγματος είναι ο όρος «θεοτόκος» που αποδόθηκε πολύ νωρίς στην Παρθένο και κυρώθηκε επίσημα κατά τις εργασίες της τρίτης Οικουμενικής Συνόδου στην Έφεσο.

Επίσημως πρώτος αναφέρει τον όρο θεοτόκος ο Αλέξανδρος Αλεξανδρείας σε επιστολή του προς τον Αλέξανδρον Κωνσταντινουπόλεως.

Επειδή ο όρος Θεοτόκος εισάγει άμεσα στην καρδιά του Χριστολογικού δόγματος, παλαιότεροι και νεώτεροι αιρετικοί απορρίπτουν αυτόν τον όρο, αδυνατώντας να αποδεχθούν την πραγματικότητα της ενανθρωπήσεως του Θεού Λόγου. Αρχικά έμμεσοι αρνητές του όρου θεοτόκος υπήρξαν ο Άρειος και ο Ευνόμιος, που αρνήθηκαν τη Θεότητα του δεύτερου προσώπου της Αγίας Τριάδος.

Επίσης στην ομάδα αυτή εντάσσονται οι Μανιχαίοι και ο Παύλος ο Σαμοσατεύς. Οι πρώτοι συκοφάντησαν το μυστήριο της ενανθρωπήσεως και ο δεύτερος αρνιόταν την ενσάρκωση του Θεού Λόγου. Ως πρόδρομοι του Νεστορίου, ο Διόδωρος Ταρσού και ο Θεόδωρος Μοψουεστίας εντάσσονται στους άμεσους αρνητές της Θεοτόκου. Ο Διόδωρος Ταρσού φοβούμενος την απόδοση «δύο γεννήσεων» στον Θεό Λόγο εδίδασκε ότι η Μαρία ως γεννήσασα τον άνθρωπο Ιησού πρέπει να ονομάζεται «ανθρωποτόκος» και μόνο εν μεταφορική έννοια «Θεοτόκος». Ο Θεόδωρος Μοψουεστίας έλεγε: τελείαν την φύσιν του Θεού Λόγου φαμέν και τέλειον το πρόσωπον, τέλειαν δε και την του ανθρώπου φύσιν και το πρόσωπον ομοίως.

Η φανερή απόκλιση των θεολόγων της αντιοχειανής σχολής φάνηκε καθαρά στα ζητήματα εκείνα όπου το κεντρικό σημείο είναι η κοινωνία των ιδιωμάτων: το ερώτημα αν η Παρθένος γέννησε άνθρωπο μόνο ή και Θεό, το ζήτημα κατά πόσο τα πάθη και η σταύρωση του Χριστού μπορούν να αποδίδονται και στη Θεότητα, καθώς και το αν πρέπει να αποδίδεται λατρεία στην ανθρώπινη φύση του Χριστού μαζί με την Θεϊκή. Ο Νεστόριος, πιστός ακόλουθος της αντιοχειανής σχολής και στα ίχνη των δυο ανωτέρων θεολόγων, ξεκινούσε από τη φιλοσοφική αρχή, που τότε γνώριζε καθολική αποδοχή, ότι δεν υπάρχει φύση απρόσωπη. Έτσι στις δύο φύσεις του Χριστού απέδιδε δύο τέλεια πρόσωπα, θείο και ανθρώπινο, διαιρώντας το ένα θεανδρικό πρόσωπο του Χριστού σε δύο ξεχωριστά πρόσωπα, ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, τα οποία πάλι συνένωνε εντελώς εξωτερικά και μηχανικά, σε ένα ηθικό πρόσωπο της ενώσεως όπως το αποκαλούσε, διαιρώντας έτσι τον ένα Χριστό σε δύο επί μέρους Υιούς, στους οποίους και απέδιδε ξεχωριστή στον καθένα τιμή και προσκύνηση. Αποκαλούσε δε την Παρθένο, επειδή γέννησε τον άνθρωπο Χριστό, Χριστοτόκο, αποκρούοντας έντονα τον όρο θεοτόκος, τον οποίο είχε καθιερώσει η Καθολική Εκκλησία.

Εναντίον της επικίνδυνης αιρετικής κακοδοξίας του Νεστορίου, που απειλούσε να καταλύσει το Χριστολογικό μυστήριο, εκινήθη δραστήρια η εκκλησία με προεξέχοντα τον διαπρεπή θεολόγο και ιεράρχη Κυρίλλο Αλεξανδρείας.

Για τον αρχιεπίσκοπο Αλεξανδρείας η Θεοτόκος είναι το «σκήπτρον της Ορθοδοξίας». Το ορθόδοξο δόγμα, δηλαδή η ορθοδοξία, είναι αδιανόητο και ακατανόητο έξω και πέρα από το πρόσωπο της Θεοτόκου. Την όλη αυτή

πραγματικότητα της κυρίλλειας διδασκαλίας για την Θεοτόκο παρουσιάζει με ακριβή τρόπο το κείμενο του μακαριστού επισκόπου Κοζάνης κ. Διονυσίου: «Καθώς ορθή πίστις δεν νοείται έξω του προσώπου της αιμαρθένου Μαρίας, καθώς ορθοδοξία θα είπη Θεοτόκος, ούτω και αντιστρόφως η Παναγία μήτηρ του Θεού είναι η προστάτις και η δύναμις της ορθοδοξίας. Και δογματικώς και ιστορικώς η Υπεραγία Θεοτόκος είναι το σκήπτρον της ορθοδοξίας. Εις την διδασκαλίαν της εκκλησίας το όνομα Θεοτόκος είναι η βάση των θείων δογμάτων, και εις την ιστορίαν της ορθοδοξίας η Παναγία είναι η υπέρμαχος του χριστωνύμου λαού, η μεσιτεία προς τον Σωτήρα, η οδηγήτρια εις τους αγώνας, η σκέπη εις τας συμφοράς». Ο χαρισματούχος επίσκοπος Διονύσιος απηχεί τις θεολογικές θέσεις των Αγίων Πατέρων που συνδέουν σωτηριολογικώς το όνομα Θεοτόκος με την αναπόφευκτη συνέπεια του ονόματος Θεάνθρωπος. Είναι σαφέστατη η θέση του Αγ. Γρηγορίου του Θεολόγου, ο οποίος προειδοποιεί τον Κληδόνιον ότι ο αρνούμενος την αναγνώρισιν της Μαρίας ως Θεοτόκου «αποξενώνεται από τον Θεόν», διότι «το παιδίον Θεός και πώς ου Θεοτόκος η τίκτουσα».

Η θέση αυτή επαναλαμβάνεται και από τον Ιωάννη Μόσχου που αποφαινεται οτι «ουκ έστιν άλλη σωτηρία, ει μη το ορθώς φρονείν και πιστεύειν, κατ' αλήθειαν Θεοτόκον την Αγίαν Παρθένον υπάρχειν». Βάσει των ανωτέρω εύκολα κατανοούμε γιατί η «Θεοτόκος» τόσο ως όρος και ως πρόσωπο, έγινε και μένει μέσα στους αιώνες για την Εκκλησία - στο δόγμα και στη λατρεία και στην ευσέβειά της - η άγκυρα της σωτηρίας μας, το ενέχυρο της πραγματικής ένωσής μας με τον Θεό, η διαβεβαίωση της πληρότητας και τελειότητας της ανθρώπινης φύσεως του Θεού που σαρκώθηκε. Είναι αξιόλογη η εξήγηση του θεομητορικού δόγματος από τον Ιερό Δαμασκηνό που συνοψίζει κάλλιστα την διδασκαλία της Εκκλησίας: «Την αγίαν παρθένον κηρύττουμε ως Θεοτόκο στην κυριολεξία και αληθινά. Γιατί όπως Αυτός που γεννήθηκε από αυτήν, είναι αληθινός Θεός, έτσι και αυτή, που γέννησε τον αληθινό Θεό σαρκωμένο από αυτήν, είναι αληθινή Θεοτόκος. Διότι λέμε ότι από αυτήν γεννήθηκε Θεός, όχι επειδή η θεότητα του Λόγου πήρε την αρχήν της υπάρξεως από αυτήν, αλλά επειδή ο ίδιος ο Θεός Λόγος γεννήθηκε άχρονα από τον Πατέρα πριν από τους αιώνες, και υπάρχει με αίδιο και άναρχο τρόπο με τον Πατέρα και το Πνεύμα, τελευταία, για τη σωτηρία μας, εγκαταστάθηκε στη μήτρα της Θεοτόκου και χωρίς μεταβολή της θεότητας σαρκώθηκε και γεννήθηκε από αυτήν. Η αγία Παρθένος βέβαια δεν γέννησε γυμνόν άνθρωπο, αλλά αληθινό Θεό, όχι γυμνόν αλλά σαρκωμένον, χωρίς Αυτός να κατεβάσει το σώμα από τον ουρανό και να το περάσει δια μέσου αυτής, σαν να ήταν αυτή κάποιος αγωγός, αλλά παίρνοντας από αυτήν σάρκα ομοιούσια με τη δική μας και οικοδομώντας την για τον εαυτό Του. Διότι, εάν είχε φέρει το σώμα από τον ουρανό και δεν το πήρε από τη δική μας φύση, τότε ποια είναι η ανάγκη της ενανθρωπήσεως; Η ενανθρώπιση του Θεού Λόγου έγινε για τον λόγο: η ίδια φύση, που αμάρτησε και έπεσε και

φθάρθηκε, να νικήσει τον τύραννο, που την απάτησε, και έτσι να ελευθερωθεί από τη φθορά, καθώς λέει ο θείος Παύλος: Επειδή δι' ανθρώπου ο θάνατος, και δι' ανθρώπου ανάσταση νεκρών (Α΄ Κορ. ιβ΄ 51). Εάν αληθεύει το πρώτο, αληθεύει και το δεύτερο. Όμως, αν και λέει ο πρώτος Αδάμ εκ γης χοϊκός, ο δεύτερος Αδάμ, ο Κύριος, εξ ουρανού (Α΄ Κορ. ιε΄ 47), δεν λέει ότι το σώμα προήλθε από τον ουρανό, αλλά φανερώνει ότι δεν είναι γυμνός άνθρωπος. Διότι, δες, τον ονόμασε τον Ίδιο και Αδάμ και Κύριο, φανερώνοντας και το ένα και το άλλο. Επειδή το όνομα Αδάμ εξηγείται γήινος, και είναι φανερό ότι γήινη είναι η φύση του ανθρώπου, που πλάσθηκε από το χώμα. Το όνομα όμως Κύριος εκφράζει τη θεία ουσία.

Αλλά πάλι λέει ο απόστολος εξαπέστειλεν ο Θεός τον Υιόν Αυτού τον μονογενή, γενόμενον εκ γυναικός (Γαλ. δ΄ 4). Έδειξε, λοιπόν, ο θείος απόστολος ότι ο Ίδιος είναι ο μονογενής Υιός του Θεού και Θεός, Αυτός που έγινε άνθρωπος από τα σπλάχνα της Παρθένου, και ο Ίδιος είναι, που γεννήθηκε από την Παρθένο, ο Υιός του Θεού και Θεός, με το να γεννηθεί όμως με ανθρώπινο σώμα, χάρη στο οποίο έγινε άνθρωπος, δεν κατοίκησε μέσα σε άνθρωπο που πλάσθηκε από πριν, όπως μέσα σε προφήτη, αλλά έγινε ο Ίδιος πραγματικός και αληθινός άνθρωπος, δηλαδή, μέσα στην υπόστασή Του έδωσε ύπαρξη σε σάρκα ζωντανή και ψυχή λογική και νοερή και έγινε ο Ίδιος η προσωπική της υπόσταση. Αυτό πράγματι σημαίνει η έκφραση γενόμενον εκ γυναικός'. Διότι, πώς θα μπορούσε να υποταχθεί στον νόμο ο Θεός Λόγος, αν δεν είχε γίνει άνθρωπος όμοιος με εμάς στην ουσία;

Λοιπόν, δίκαια και αληθινά ονομάζουμε την αγία Μαρία Θεοτόκο, διότι αυτό το όνομα εκφράζει όλο το μυστήριο της οικονομίας. Γιατί, αν αυτή που γέννησε είναι Θεοτόκος, οπωσδήποτε είναι Θεός Αυτός που γεννήθηκε από αυτή, οπωσδήποτε όμως είναι και άνθρωπος. Διότι δεν θα μπορούσε να γεννηθεί από γυναίκα Θεός, Αυτός που υπάρχει προαιώνια, αν δεν είχε γίνει άνθρωπος. Διότι, ο Υιός του ανθρώπου είναι φανερό ότι είναι άνθρωπος. Αν όμως ο Ίδιος που γεννήθηκε από γυναίκα είναι Θεός, είναι φανερό ότι ένας είναι Αυτός, που γεννήθηκε από τον Θεό Πατέρα ως προς τη θεία και άναρχο ουσία, και Αυτός που ετέχθη κατά τους εσχάτους καιρούς από την Παρθένο ως προς την ουσία, η οποία έχει αρχή και εμφανίζεται μέσα στον χρόνο, δηλαδή την ανθρώπινη. Και αυτό φανερώνει μια προσωπική υπόσταση και δύο φύσεις και δύο γεννήσεις του Κυρίου μας Ιησού Χριστού»

2. Η Αειπαρθενία της Θεοτόκου

Η Θεοτόκος Μαρία τιμάται στην Ορθόδοξη εκκλησία ως Παρθένος Αγνή και μάλιστα Παρθένος «προ τόκου, εν τόκω και μετά τόκον». Ο Ενανθρωπήσας Λόγος του Θεού συλληφθείς στην Θεοδόχο γαστέρα της Παναγίας υπερέβη κάθε έννοια φυσικής ανθρώπινης συλλήψεως. Ο Χριστός ήταν «απάτωρ εκ μητρός» και

«αμήτωρ ως εκ Πατρός» η κατά το δοξαστικόν της Περιτομής του Κυρίου, «οκταήμερος κατά την μητέρα και άναρχος κατά τον Πατέρα».

Όλοι οι Πατέρες αποστολικοί και μεταγενέστεροι τονίζουν έμμεσα ή άμεσα το αειπάρθενο της Θεοτόκου. Κατά την εποχή του Ιερώνυμου το 380 μ.Χ. κάποιος Ελβίδιος αμφισβήτησε το αειπάρθενο της Θεοτόκου παρερμηνεύσας τους αδελφούς του Ιησού ως υιούς της Θεοτόκου. Όταν αυτό γνωστοποιήθηκε στον Άγιο Ιερώνυμο αυτός δεν ήθελε ούτε καν να απαντήσει, θεωρώντας την πλάνη του Ελβίδιου «ως νεοφανή, κακοήθη, παράτολμον και υβριστικήν προς την κοινήν πίστην όλου του τότε Χριστιανικού κόσμου». Επειδή όμως οι φίλοι του επέμεναν να απαντήσει, συνέγραψε το περί της αειπαρθενίας της Θεοτόκου σύγγραμμά του «De perpetua virginitate Mariae». Σε αυτό το σύγγραμμα με σαφείς αναφορές και βεβαιώσεις από τους αποστολικούς πατέρες «Ιγνάτιου, Πολύκαρπου, Ειρηναίου, Ιουστίνου και όλων των διδασκάλων της αποστολικής εποχής» οι οποίοι ασχολήθηκαν με το θέμα αυτό μέχρι της εποχής του 380 μ.Χ., εκθέτει την ομόφωνο γνώμη των πατέρων περί της αειπαρθενίας της Θεοτόκου η οποία προφανώς εφίμωσε τον Ελβίδιο αφού ούτε καν απάντησε. Σύντομη και επιγραμματική είναι και η διατύπωση του Ιερού Αυγουστίνου για την αειπαρθενία της Θεοτόκου ο οποίος λέγει ρητώς: «virgo concepit, virgo peperit et post partum virgo permansit». «Παρθένος συνέλαβε, παρθένος εγέννησε, και παρθένος μετά ταύτα έμεινε». Το Θεοτοκίο του βαρέως ήχου υμνεί το μεγάλο θαύμα της αειπαρθενίας της Πάναγνου: «Ω της ημών αναστάσεως θησαύρισμα, τους επί σοι πεποιθότας πανύμνητε, εκ λάκκου και βυθού πταισμάτων ανάγαγε. Συ γαρ τους υπευθύνους της αμαρτίας έσωσας, τεκούσα την σωτηρίαν, η προ τόκου Παρθένος και εν τόκω Παρθένος και μετά τόκον πάλιν ούσα Παρθένος». Στο Θεοτοκίο του πλ. Α΄ ήχου η Θεοτόκος χαιρετίζεται και αποκαλείται αδιόδευτος πύλη Κυρίου, απειρόγαμος, τείχος και σκέπη. Το θεοτοκίο αυτό απηχεί την κοινή αποδοχή των πατέρων ως προς την ερμηνεία του 44 Κεφαλαίου του προφήτη Ιεζεκιήλ. Τα αρχικά εδάφια του κεφαλαίου αυτού που αποτελούν και το δεύτερο από τα τρία αναγνώσματα του Εσπερινού των Θεομητορικών εορτών, κατά την μακραίωνη συνείδηση της Καθολικής Εκκλησίας προφητεύουν την αειπαρθενία της Υπεραγίας Θεοτόκου: «και επέστρεψε με κατά την οδόν της πύλης των αγίων της εξωτέρας της βλεπούσης κατά ανατολάς, και αυτή ην κεκλεισμένη και είπε Κύριος προς με η πύλη αυτή κεκλεισμένη έσται, ουκ ανοιχθήσεται, και ουδείς μη διέλθη δι' αυτής, ότι Κύριος ο Θεός Ισραήλ εισελεύσεται δι' αυτής και έσται κεκλεισμένη». Η Ε΄ Οικουμενική Σύνοδος με τον ένατο κανόνα της διατυπώνει τον όρο «αειπαρθένος»: «σαρκωθέντος εκ της αγίας ενδόξου Θεοτόκου και αειπαρθένου Μαρίας».

Βεβαίως οι άγιοι Πάντες (ακριβώς επειδή ήσαν Άγιοι) είχαν ισχυρή πνευματική όραση και διέκριναν ότι η Υπεραγία Θεοτόκος είλκυσε την αγάπη του Θεού και

έγινε πολυαγαπημένη και ποθητή στον μόνο ποθητό εξαιτίας της καθολικής αγιότητάς της. Όμως ακόμη και οι άγιοι ομολογούν την πλήρη αδυναμία τους να προσεγγίσουν, έστω και μερικώς το απύθμενο πέλαγος του μυστηρίου της αειπαρθενίας. Γράφει σχετικά ο Βασίλειος Σελεύκειας: «Πως παρθενικού κατατολμήσω πελάγους και βυθόν ανερευνήσω μυστηρίου μεγάλου, ει μη συ με διδάξης, η Θεοτόκος, οίον τινά κολυμβητήν άπειρον, αποδύσασθαι τον παλαιόν άνθρωπον τον φθειρόμενον κατά της επιθυμίας της απάτης; Είτα το στόμα της διανοίας ελέους πληρώσασα προς το βάθος καταδύναι της σης κυοφορίας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η Αειπάρθενος και ο προφητικός λόγος κατά τον Άγιο Νικόδημο

Κατά τον πατέρα Αθανάσιο Μυτιληναίο τα θέματα και τα γεγονότα που συνιστούν τον Χριστό και την Παναγία είναι όπως ακριβώς οι κάθετες και οριζόντιες γραμμές που συνιστούν ένα ύφασμα: δεν μπορούμε να έχουμε ένα ύφασμα μόνο με τις κάθετες κλωστές, όπως δεν μπορούμε να έχουμε ένα ύφασμα μόνο με τις οριζόντιες κλωστές. Έτσι η συνύφανση της σωτηρίας του ανθρώπινου γένους - το σεσιγημένον από χρόνους αιώνιους μυστήριο - διεδραματίθη από την προαιώνια βουλή του Θεού και από το «ιδού η δούλη Κυρίου» της Θεοτόκου. Δικαιολογημένα λοιπόν ο Άγιος Νικόδημος αδυνατεί να συγκρατήσει τον απεριόριστο θαυμασμό του για τα μεγαλεία της Παρθενομήτορος στην ερμηνεία της ένατης ωδής: «τις εξιχνιάσει τα μεγαλεία αυτής; Βέβαια ιλιγγιά κάθε νους, όπου θελήσει μόνον να εντρανίση εις τα μεγαλεία της και άφωνος γίνεται κάθε γλώσσα, καν είναι η πλέον εύλαλος και ρητορική, όπου ήθελεν επιχειρησθή να εκφράσει ταύτα... διότι προέγνω και προώρισεν αυτήν κατά την Θεαρχικήν αυτού ιδέα προ των αιώνων εις το να γίνη κατά σάρκα Μητήρ του Μονογενούς Υιού αυτού». Αυτή η ύψιστη κλήση και αποστολή της Παναγίας καταγράφεται σε ευάριθμες προφητείες και προεικονίσεις της Π. Διαθήκης τις οποίες οι θεόπνευστοι ερμηνευτές - υμνογράφοι κατατάσσουν στους ασματικούς κανόνες του εορτολογίου της Εκκλησίας. Στο έργο του Αγ. Νικόδημου, το περίφημο «Εορτοδρόμιον» μαζί με τους υπόλοιπους εγκατεσπαρμένους θησαυρούς υπάρχει και πλήθος ερμηνειών που αναφέρονται σε τύπους, προεικονίσεις, σύμβολα και προφητικές ρήσεις για το πρόσωπο της Υπεραγίας Θεοτόκου.

«Με το σύστημα των υποσημειώσεων, προσωπικής του επινοήσεως δεν γνωρίζει κανείς τι να θαυμάσει περισσότερο, τους υμνογράφους ή τον εξηγητή;». Αξίζει να αρχίσουμε με την ερμηνεία του Αγίου στο τροπάριο της ε΄ ωδής του κανόνα του Ευαγγελισμού:

«Ξενίζει πανάμωμε και ξένον γαρ το θαύμα σου, μόνη γαρ των πάντων βασιλέα

δέξη εν μήτρα σαρκωθησόμενον, και σε προτυπώνει Προφητών ρήσεις και αινίγματα και του νόμου σύμβολα». Και ερμηνεύει ο Άγιος «Εσέ προετύπωναν των προφητών αι ρήσεις και τα αινίγματα: Ήτοι ο Τόμος ο Καινός του Ησαΐου, εν ω εγράφη ο Λόγος του Θεού με το δάκτυλον του Θεού: ήτοι με το Πνεύμα το Άγιον»

Ο προφήτης Ησαΐας πήρε από τον θεό την εντολή να γράψει σε πίνακα καινούριο και μεγάλο: «Και είπε Κύριος προς με, λάβε σεαυτώ τόμον καινού μεγάλου και γράψον εις αυτόν...» (Ισ. 8, 1). Εξηγεί ο Αγ. Νικόδημος ότι ο τόμος είναι η Παναγία και στον «τόμο» αυτό έχει γραφεί όχι με ανθρώπινο χέρι αλλά με το δάκτυλο του Θεού (με το Άγιο Πνεύμα) ο Υιός και Λόγος του Θεού. «[Εσέ προετύπωνε] η πύλη του Ιεζεκιήλ, ήτις και εν τη εισόδω και εν τη εξόδω του Κυρίου κεκλεισμένη διέμεινε»[31]. Όπως ήδη προαναφέραμε στο όραμα που είδε ο προφήτης Ιεζεκιήλ (44, 2-4) εδραιώνεται προφητικά το θεομητορικό δόγμα της αειπαρθενίας της Θεοτόκου το οποίο μέχρι σήμερα δεν έχει παύσει να είναι στο επίκεντρο της έχθρας του διαβόλου, δεδομένου ότι η παρθενία της Μαρίας τού «έλαθεν»... Ο διάβολος είχε γνώση του πρωτοευαγγελίου που εδόθη στους πρωτόπλαστους από τον Κύριο στον παλαιό Παράδεισο (Γεν. 3, 15). Όταν μετά από αιώνες άκουσε για το «σημείο» στο 9, 14 του προφήτου Ησαΐα ο διάβολος άρχισε εντατική παρατήρηση όλων των παρθένων για να εξακριβώσει ποια θα ήταν «η όντως παρθένος», η μητέρα του Εμμανουήλ. Ίσως γι' αυτό γνωματοδοτούν πολλοί από τους νεώτερους θεολόγους ότι η Παναγία είχε Άγγελο που την προστάτευε από τις προσβολές των πονηρών λογισμών.

Διατυπώνεται μάλιστα η άποψη ότι δια της μνηστείας της Παρθένου με τον Ιωσήφ επινοείται προσπάθεια εξαπατήσεως του διαβόλου ο οποίος «επετήρει τας παρθένους δια να προλάβη την εκ μιας εξ αυτών γέννησιν του Νικητού του ιδρυθέντος υπ' αυτού κράτους της αμαρτίας». Ο Ζιγαβηνός ερμηνεύοντας τον Ευαγγελιστή Λουκά λέγει σχετικά ότι η μνηστεία με τον Ιωσήφ αποσκοπούσε στο «ίνα λάθη τον διάβολον η γέννηση του Χριστού, και γαρ ήκουε των προφητών καταγγελόντων, ότι εκ Παρθένου γεννηθήναι μέλλει και δια τούτο παρετήρει τας παρθένους, ίνα οίαν ίδη κυοφορούσαν, περί ταύτην παγίδας καταπήξη της κακοτεχνίας αυτού». Οι πατέρες δηλαδή της εκκλησίας αντιλαμβάνονται την μνηστεία της Θεοτόκου με τον Ιωσήφ ως μια συγκάλυψη του μυστηρίου της Θείας Ενσαρκώσεως που αποσκοπούσε να την προστατεύσει από την δυσπιστία των ανθρώπων στην άσπορη κυοφορία της και από το μίσος του αρχέκακου όφους, του διαβόλου. Στο σύνολό τους οι πατέρες απηχούν την επικρατούσα γνώμη της αποστολικής κοινότητας η οποία καταγράφεται σαφέστατα από τον αποστολικό πατέρα Ιγνάτιο: «Και έλαθεν τον άρχοντα του αιώνος τούτου η παρθενία Μαρίας και ο τοκετός αυτής, ομοίως και ο θάνατος του Κυρίου, τρία μυστήρια κραυγής,

άτινα εν ησυχία Θεού επράχθη».

Σημειώνει ο Άγιος Νικόδημος ερμηνεύοντας την 9την ωδήν τού Ιαμβικού κανόνα των Χριστουγέννων: Τύπους αφεγγείς και σκιάς παρηγμένας, Ω Μήτηρ αγνή του λόγου δεδορκότες, Νέου φανέντος εκ πύλης κεκλεισμένης, Δοξούμενοι τε της αληθείας φάος, Επαξιώς σην ευλογούμεν γαστέρα. Περί της κεκλεισμένης πύλης της Παρθένου ταύτα τα γλαφυρά γράφει ο Άγιος Πρόκλος ο Κωνσταντινουπόλεως: «Ω του μυστηρίου! Βλέπω τα θαύματα και ανακηρύττω την θεότητα, ορώ τα πάθη και ουκ αρνούμαι την ανθρωπότητα, ο γαρ Εμμανουήλ φύσεως μεν πύλας ανέωξεν ως άνθρωπος, παρθενίας δε κλείθρα ου διέρρηξεν ως Θεός, αλλ' ούτως εκ μήτρας προήλθεν, ως δι' ακοής εισήλθεν, ούτως ετέχθη, ως συνελήφθη, απαθώς εισήλθεν, αφράστως εξήλθεν κατά τον Προφήτην Ιεζεκιήλ λέγοντα... η πύλη αυτή κεκλεισμένη έσται...».

«[Εσέ προετύπωνε] το αλατόμητον όρος του Δανιήλ, από το οποίον εκόπη λίθος άνευ χειρός: ήτοι εγεννήθη ο ακρογωνιαίος λίθος Χριστός άνευ συνουσίας ανδρός». Η Παναγία συγκρίνεται με το όρος του Δανιήλ (2, 34) διότι από αυτήν χωρίς ανθρώπινη μεσολάβηση προήλθε κατά σάρκα ο Χριστός, ο ακρογωνιαίος Λίθος του Σύμπαντος[λ.

«[Εσέ προετύπωνε] η άμπελος η ευκληματούσα του Ωσηέ, και ο καρπός αυτής ευθηνών». Η άμπελος του Ωσηέ με τα καλά κλήματα και τον άφθονο καρπό είναι η Θεοτόκος, η «ρίζα Ιεσσαί» κατά τον Κοσμά τον υμνογράφο στον ειρμό της δ' ωδής των Χριστουγέννων που ερμηνεύει ο Αγ. Νικόδημος: «ου γαρ λέγει εξελεύσεται ράβδος, ή αναβήσεται ανθος, αλλά λέγει, ότι από μεν την ρίζαν του Ιεσσαί ράβδος εξήλθε, ράβδος δε: ήτοι κλάδος, είναι η αειπαρθένος Θεοτόκος η οποία εξήλθεν από την ρίζαν: ήγουν από την φυλήν του Ιούδα... από την ρίζαν της φυλής του Ιούδα εβλάστησεν ο κορμός (το γένος Δαβίδ), από το γένος Δαβίδ εβλάστησεν η Θεοτόκος ως ράβδος και κλάδος, από δε την Θεοτόκον εβλάστησεν ο Χριστός ως ανθος, από δε τον Χριστόν εβλάστησεν ο γλυκύτατος και χαριέστατος καρπός: ηγούν η σωτηρία όλου του κόσμου».

«[Εσέ προετύπωνε] το κατάσκιον όρος του Αββακούμ». Ο Θεός από Θαιμάν ήξει, και ο άγιος εξ όρους κατασκίου δασέος (3, 3). Στην προφητεία αυτή η Παρθένος παρομοιάζεται με όρος κατάσκιο και δασύ και επεξηγεί ο Άγιος Νικόδημος ερμηνεύοντας τον προαναφερθέντα ειρμό στις καταβασίες των Χριστουγέννων: «Βουνό δασύ και κατάσκιο είναι η Θεοτόκος, βουνό μεν λέγεται, διότι καθώς το όρος και το βουνό ούτε αροτριάται, ούτε γεωργείται ούτε σπείρεται από ανθρώπους έτσι και η Θεοτόκος ασπόρως και αγεωργήτως βλάστησε τον Ιησού Χριστό, ως δένδρο μεν υψηλό για το ύψος της Θεότητας, ως χαμόκλαδο δε για την ταπεινότητα της ανθρώπινης φύσης και ως χορτάρι, διότι τρέφει αυτούς που

πιστεύουν σ' Αυτόν». Είναι αξιοσημείωτο ότι οι περισσότερες από τις προφητείες και προεικονίσεις της Π.Δ. αναφέρονται στην αγιότητα, αειπαρθενία και άσπορο σύλληψη όπως είδαμε δειγματοληπτικά στο έργο του Αγ. Νικόδημου, αδυνατώντας να εξαντλήσουμε τις αναφορές του Αγίου στην ερμηνεία ενός και μόνο τροπαρίου. Αξίζει όμως να τελειώσουμε αυτή την ενότητα με μία απλή απαρίθμηση των υπόλοιπων προεικονίσεων που παραθέτει ο Άγιος σε αυτή του την ερμηνεία: «[Εσέ προετύπωναν] η βροχή και το ποκάρι των μαλλιών, τα εν Σκηνή ευρισκόμενα Άγια (η Κιβωτός της Διαθήκης, η Στάμνος με το Μάννα, η Ράβδος του Ααρών, αι Πλάκες της Διαθήκης, το Ιλαστήριον, το Χρυσούν Θυματήριον κ.τ.λ.), το τείχος του Αμός (7, 7), το όρος του Κυρίου του Μιχαίου (4, 1), η χρυσή Λυχνία του Ζαχαρίου και δια να είπω καθολικώς, κέντρον και τέλος και σκοπός όλου του νόμου και όλων των ρήσεων και αιγιμάτων των προφητών συ υπάρχεις, Θεοτόκε, και προ σου ο εκ σου σαρκωθείς Θεός Λόγος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η υπεροχική αξία της Πάναγνου έναντι των άλλων κτισμάτων

Η ιδιαίτερη αγάπη του Αγίου Νικόδημου στο πάνσεπτο πρόσωπο της Θεοτόκου τον ωθεί να ασχολείται ακόρεστα με το όνομά της, με τη μακαριότητά και με τα «μεγαλεία που της εποίησε ο Δυνατός» (Λουκ. 1, 49): Έγραφε ο Αγ. Νικόδημος στο Θεοτοκάριο: «μόνη αυτή από γεννήσεως ακίνητος όλως προς το κακόν κατά προαίρεσιν γέγονε. Ότι είχε αεί νενεκρωμένα τα εμπαθή κινήματα του τριμερούς της ψυχής ότι εγέννησε τον Δημιουργόν του παντός εν ταυτώ και άνθρωπον σταυρωθέντα εν σαρκί». Στην ερμηνεία της ένατης ωδής ο Άγιος Νικόδημος συνεχίζει να αναπτύσσει την θεολογία του περί της υπεροχικής αξίας της Θεοτόκου: «Η Παρθένος Μαρία εις όλην της την ζωήν και μάλιστα κατά το διάστημα των δώδεκα χρόνων κατά το οποίον ευρίσκετο μέσα εις τα Άγια των Αγίων, και με την άκραν και υπερφυσική αυτής καθαρότητα, ηξιώθη να γίνη Μητήρ αυτού του ίδιου Υιού και Λόγου του Θεού». Και συνεχίζει ο Άγιος: «Ποιος άλλος εστάθη θεωρητικώτερος και διαβατικώτερος της Θεοτόκου είτε Άγγελος, είτε άνθρωπος περισσότερου απ' αυτήν κατενόησε τα μεγαλεία του Θεού; Βέβαια ουδείς». Δυστυχώς στη νεώτερη θεολογία μας και ειδικά στον ακαδημαϊκό χώρο που η προτεσταντική επίδραση είναι έντονη συνηθίζεται η έκφραση για τον «πρώτο μετά τον Ένα» εξαίροντας την διανοητική και θεολογική εμβρίθεια του «στόματος του Χριστού» του αποστόλου των Εθνών Παύλου. Ο Απόστολος των εθνών οπωσδήποτε υπήρξε δοχείο της χάριτος, σκεύος εκλογής, άοκνος υπηρέτης του Λόγου, αλλά το άκρον άωτον της θεολογίας, η Θεολόγος των Θεολόγων, είναι «η υψηλότερα των ουρανών και καθαρότερα λαμπερόνων ηλιακών κατά τον Αγ. Νικόδημο που συνοψίζει την καθολική συνείδηση των Πατέρων της εκκλησίας

αξιολογώντας το ανεπανάληπτον του Προσώπου της Θεοτόκου. Στην ορθόδοξη θεολογία «η πρώτη μετά τον Ένα» είναι η Παρθενομήτωρ, όπως θεολογούσε ο Αγ. Νικόδημος στην Ομολογία του. Οι Ορθόδοξες απόψεις του περί συνεχούς θείας μεταλήψεως και περί τελέσεως των μνημόσυνων την καθιερωμένη ημέρα του Σαββάτου και όχι την Κυριακήν εδημιούργησαν σάλον στις ψυχές των «ζηλωτών» και απαίδευτων μοναχών του Αγίου Όρους με συνέπεια να τον συκοφαντήσουν και να τον πολεμήσουν μανιωδώς επί 22 έτη ως αιρετικόν.

Η ιερά κοινότητα του Αγίου Όρους φυσικά δικαίωσε και αθώωσε τον Άγιο από τον άνιερο αυτό πόλεμο, αφορμή του οποίου ήταν μια τολμηρή υποσημείωσή του στο νεοκδοθέν βιβλίο του Αόρατος Πόλεμος: «Με κάθε δίκαιον έχαιρε και υπερέχαιρε προ του αιώνος η Αγία Τριάς, προγινώσκουσα κατά την θεαρχική της ιδέαν, την Αειπαρθένον Μαριάμ. Διατί είναι η γνώμη τινών Θεολόγων ότι αν καθ' υπόθεσιν όλα τα εννέα τάγματα των Αγγέλων ήθελαν κρημνισθούν από τους ουρανούς και να γένουν δαίμονες, αν όλοι οι από του αιώνος άνθρωποι, ήθελαν γίνει κακοί και όλοι να υπάγουν εις την κόλασιν... Μ' όλον τούτο, όλαις αυταίς αι κακίες των κτισμάτων συγκρινόμεναι με το πλήρωμα της αγιότητος της Θεοτόκου δεν ηδύναντο να λυπήσουν τον Θεόν, διατί μόνη η Κύρια Θεοτόκος ήτον ικανή να τον ευχαριστήση κατά πάντα και δια πάντα... διατί αυτή μόνη ασυγκρίτως τον ηγάπησεν υπέρ πάντα, διατί αυτή μόνη υπέρ πάντα υπήκουσεν εις το θέλημά του, και διατί, αυτή μόνη εστάθη χωρητική και δεκτική όλων εκείνων των φυσικών, των προαιρετικών και των υπερφυσικών χαρισμάτων όπου ο Θεός διεμοίρασεν εις όλην την κτίσην...»[48

=ο.

Αυτά τα χαρίσματα της Υπεραγίας Θεοτόκου απαριθμούνται στο περιεχόμενο της ερμηνείας στην 9' ωδήν όπου εκχέεται ο άπειρος πόθος του Αγίου: «Ω γλυκυτάτη και πράγμα και όνομα Μαριάμ, τι πάθος είναι τούτο, όπου αισθάνομαι εις τον εαυτόν μου; Εγώ δεν ημπορώ να χορτάσω τους επαίνους των μεγαλείων σου! Όσον γαρ περισσότερον τα επαινώ, τόσο περισσότερον τα ορέγομαι, και ο πόθος μου επ' άπειρον προβαίνει, και η επιθυμία μου ακορεστος γίνεται...».

Στο εδάφιο «ότι επέβλεψεν επί την ταπείνωσιν της δούλης αυτού» ο Άγιος Νικόδημος εξαίρει το βάθος της ταπεινώσεως της πάναγνου και υποσημειώνει: «Ου μόνον δε εις το βάθος της καρδιάς είχεν ερριζωμένην την ταπείνωσιν η Θεοτόκος αλλά εκ της καρδιάς, ως από πηγής αναβλύζουσα, επλημμύρει αύτην και εις όλα τα εξωτερικά μέλη του παναμώμου αυτής σώματος... και εις τα κινήματα και εις τα λόγια και εις όλον τον ένδον αυτής χαρακτήρα και είδος, η ταπείνωσις έλαμπεν ωσάν ήλιος... και δια να ειπούμεν καθολικώς η Κυρία Θεοτόκος ήτον και κατά τα εξωτερικά μέλη του σώματος, γεμάτη από τόσην θείαν χάριν και

σεβασμιότητα, ώστε όπου, όστις έβλεπεν αυτήν, ελάμβανε εις την ψυχήν του κάποιον φόβον και ευλάβειαν... και χωρίς να την ηξεύρει προτήτερα, εγνώριζεν από μόνον τον εξωτερικόν της χαρακτήρα, ότι αληθώς αύτη είναι Μήτηρ Θεού... ο θείος Διονύσιος ο Αρειοπαγείτης από την πολλήν αγάπην, όπου είχε προς τον Δεσπότην Χριστόν, ακούσας ότι έζη ακόμα σωματικώς η πανάμωμος Μήτηρ αυτού, επήγε να την ιδή, και λοιπόν βλέποντας την θείαν θεωρίαν της και την θαυμάσιον και βασιλικήν ωραιότητά της, ιδών δε και τους Αγγέλους όπου τριγύρω αυτής εστέκοντο και εδορυφόρουν ως βασίλισσαν, ακούσας δε και τα ουράνια λόγια του παναγίου της στόματος, εξέστη και έφριξεν, ομολογήσας, ότι και μόνος ο σωματικός αυτής χαρακτήρ και το είδος την εμαρτύρουν πως είναι Μήτηρ Θεού κατά αληθειάν». Η Παναγία είχε καθ' υπερβολήν την θεούφαντη στολή της ταπεινώσεως. Αν και ήταν Μήτηρ αληθής του Θεού και βασίλισσα πάντων των κτισμάτων ορατών και άορατων πάραυτα ονομάζει εαυτήν δούλην Θεού. Όσο περισσότερο καθαρίζεται και τελειούται η ψυχή τόσο περισσότερο αισθάνεται την αδυναμία της και την αναξιότητά της. Τόσο ήταν το βάθος της ταπεινώσεως της Αειπαρθένου ώστε θεωρεί τον εαυτό της ανάξια να γίνει η δούλη της Παρθένου του Ισαΐα που θα εγεννούσε τον Μεσσία (Ισαΐα, 7,14)

. Επίσης μερικοί διδάσκαλοι θεωρούν «ότι η Παρθένος από την πολλήν και υπερβάλλουσαν ταπείνωσιν δεν εφάνέρωσε εις το μνηστήρα της Ιωσήφ τον ευαγγελισμόν του Αρχ. Γαβριήλ, ίνα μη φανή ως καυχώμενη και υπερήφανος, αλλά άφηκε να τον πληροφορήση άνωθεν ο Θεός»[53].

Τα προαιρετικά μεγαλεία της Θεοτόκου είναι η σχετική αναμαρτησία της και ο προσωπικός της αγώνας. Κατά τον Άγιο Γρηγόριο της Θεσσαλονίκης ως παιδίσκη η Θεοτόκος μέσα στα Άγια των Αγίων επενόησε την «νοεράν πράξιν» και υπήρξε η εφευρέτρια της νοεράς προσευχής και του ησυχασμού, «δια μέσου γαρ της του νοός εις εαυτόν επιστροφής και προσοχής και θείας και παντοντινής προσευχής, ενωθείσα όλη δι' όλου με τον εαυτόν της, υψώθη επάνω από κάθε είδος και σχήμα και έτσι κατασκεύασε μία καινούριαν στράταν εις τους ουρανούς, δηλαδή την νοητήν σιωπήν, εις ταύτην γαρ προσκολήσασα τον νουν της, αναβαίνει επάνω από όλα τα κτίσματα και βλέπει δόξαν Θεού τελειότερον από τον Μωυσήν, και ορά θεία χάριν ήτις δεν καταλαμβάνεται τελείως από την αίσθησιν, αλλά είναι ένα χαριέστατον θέαμα μοναχών των καθαρών ψυχών και Αγγέλων[54].

Ο προσωπικός αγώνας της Κυρίας Θεοτόκου συνεχίσθηκε και μετά την Ανάσταση και Ανάληψη του Υιού της κατά τον Άγιο Νικόδημο: «Η Κυρία Θεοτόκος επιλοτιμείτο να αγωνίζεται και αυτή μετά την ανάληψιν του Υιού της, με νηστείας, με προσευχάς, με γονυκλισίας, και με κάθε είδους ασκήσεως...»[55].

Στο χωρίο της ωδής «και ηγαλλίασε το πνεύμα μου επί το Θεώ τω Σωτήρι μου ο

Άγιος συνοψίζει την διδασκαλία της εκκλησίας για την σχετική αναμαρτησία της Θεοτόκου. Αυτός όπου έμελλε να σώσει τον κόσμο από τας αμαρτίες του, έσωσε και την Θεοτόκον από το προπατορικόν αμάρτημα, διότι αγκαλά και η Θεοτόκος ήταν ανωτέρα κάθε προαιρετικού αμαρτήματος συγγνωστού τε και θανασίμου... ήτον όμως υποκείμενη εις το προπατορικόν αμάρτημα μέχρι του Ευαγγελισμού. Τότε εκαθαρίσθη από αυτό δια της επελεύσεως του Αγίου Πνεύματος». Στα υπερφυσικά μεγαλεία της Θεοτόκου ο Άγιος Νικόδημος εντάσσει την αιειπαρθενία, την τριήμερο Ανάσταση, Μετάσταση και Ανάληψιν της στην Βασιλεία των Ουρανών]. Αξίζει εδώ να παραθέσουμε και την μαρτυρία του Ιερού Αγουστίνου για την ασύλληπτη αξία της Θεοτόκου: «αν ο μέγας δημιουργός Θεός, ο πάντα εκ του μη όντος εις το είναι παραγαών, εδύνετο να κάμη τελειότερα κτίσματα, βέβαια εδύνετο με το να είναι Παντοδύναμος... έξω [εκτός από] από την του Σωτήρος Χριστού ανθρωπότητα, έξω από την Θεομητορικήν αξίαν της αιειπαρθένου Μαρίας και έξω από την αίδιον δόξαν των Μακαρίων».

Βάσει των ανωτέρω δεν μπορούμε να συμφωνήσωμε με την γνώμη μερικών Θεολόγων στον ορθόδοξο χώρο που ισχυρίζονται ότι η μεσιτεία της Θεοτόκου δεν διαφέρει ουσιαστικά από την πρεσβεία των άλλων αγίων. Είναι γνωστό άλλωστε ότι πριν απο λίγες δεκαετίες αμφισβητήθηκε η Παράδοση της εκκλησίας του Χριστού που προσεύχεται Υπεραγία Θεοτόκε σώσον ημάς. Μόνον ο Θεός λέγουν σώζει. Η Παναγία μπορεί μόνο να πρεσβεύει όπως και κάθε άγιος. Σίγουρα η εκκλησία προσεύχεται «ταις πρεσβείας της Θεοτόκου Σώτερ σώσον ημάς» αλλά επίσης ψάλλει «και σε μεσίτριαν έχω προς τον φιλόανθρωπον Θεόν» και εφόσον η Παναγία είναι η «Τιμιωτέρα των Χερουβίμ και ενδοξότεραν ασυγκρίτως των Σεραφίμ, η Αγία Αγίων μείζων, η Θεός μετά Θεόν συνεπάγεται ότι η πρεσβεία – μεσιτεία της είναι ασυγκρίτως ανώτερη από αυτή των αγίων και των αγγέλων.

Όπως φαίνεται ο κίνδυνος από το προτεσταντικό πνεύμα συνεχίζει να υποβόσκει στον ελεύθερο ελληνικό χώρο, ένας κίνδυνος πολύ μεγαλύτερος στην εποχή του Αγίου Νικόδημου. Οι «σεσωσμένοι μισσονάριοι» του Προτεσταντισμού «κατενέμοντο ελευθέρως την άμπελον της Ορθοδοξίας ως υς και μονιός άγριος». Πιθανόν αυτός να είναι και ο λόγος που ο Άγιος Νικόδημος προβάλλει μια θαυμάσια επιχειρηματολογία δια την υπεροχική μεσιτεία – πρεσβεία της Παρθενομήτορος προς τον Υιόν και Θεόν της. Ο Άγιος παίρνει το έναυσμα της επιχειρηματολογίας του από τον εμπνευσμένο κανόνα της Πεντηκοστής «... όρα δε ότι ο μελωδός δεν είπεν ότι η Παρθένος έδωκεν, η παρέσχεν, η άλλη τοιαύτην λέξιν, αλλ' ότι εδάνεισε σάρκα εις τον Παντεχνήμονα Λόγον του Πατρός, δια να φανερώση ότι η Θεοτόκος δια του τοιούτου δανείου έκαμε χρεώστην εις τον εαυτό της τον Υιόν του Θεού». Και εξηγεί ο Άγιος ότι αυτό ήταν ένα δάνειο διαφορετικού είδους, και άσχετο με τα «εξωτερικά» δάνεια χρημάτων και αντικειμένων τα οποία

επιστρέφονται και συνήθως με επιτόκιο στον εμπορικό χώρο. Το δάνειο του «Παντεχνήμονα Λόγου» ήταν εσωτερικό και παντοτινό, και με δίχως προοπτική επιστροφής. Η υποστατική ένωση του Χριστού είναι αμετάκλητη εφόσον ο Θεός Λόγος θα είναι υποστατικά ενωμένος με την ανθρώπινη φύση (δάνειον από την Παναγία) στο διηνεκές, γιατί αυτή η παρουσία της ανθρώπινης φύσης τον καθιστά οντολογικό Μεσίτη μεταξύ Δημιουργού και κτίσματος, Θεού και ανθρώπου. Δίχως την παρουσία της ανθρώπινης φύσης το 'Θεόν άνθρωποις ιδείν αδύνατον' θα ίσχυε μέχρι σήμερα. Κατά συνέπεια παραληρούν οι διάφοροι αιρετικοί που οριοθετούν το έργο της σωτηρίας του Χριστού στον σταυρικό θάνατο και μερικοί μάλιστα ισχυρίζονται ότι το σώμα του Χριστού εξατμίσθηκε κατά την Ανάληψη. Άπαγε! Θα έλεγε ο Άγιος Νικόδημος που τελειώνει την επιχειρηματολογία του: «Τι δε εκ τούτου συμπεραίνομεν; Ότι επειδή ο Υιός του Θεού ήτον χρεώστης εις την Μητέρα του, δια τούτο πρώτον μεν χρεωστικώς έπρεπε να δοξάση αυτήν με όλας τας Θεοπρεπείς δόξας και τιμάς με όσας δεν εδόξασεν άλλο κτίσμα: δεύτερον δε χρεωστικώς πρέπει να εισακούη τας ικεσίας και αιτήσεις, όπου του προσφέρει η Μήτηρ του... όθεν και Γεώργιος ο Νικομηδείας... ταύτα προς την Θεοτόκον λέγει: την σην γαρ δόξαν ο κτίστης ιδίαν είναι οióμενος ως Υιός, σχεδόν λύον το χρέος, εκπληροί τας αιτήσεις.

Και συνεχίζει ο Θεοτοκόφιλος Νικόδημος: «είδες δόξαν αγαπητέ; Είδες μεγαλεία της Παρθένου; Πρόστρεχε λοιπόν, με ευλάβειαν και πίστιν εις αυτήν και θέλεις λάβει δι' αυτής τα περί σωτηρίας αιτήματα».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο κατεξοχήν θεολογικός τίτλος που αποδίδει την θέση της Παναγίας στην ορθόδοξη θεολογία είναι ο τίτλος Θεοτόκος. Ο όρος Θεοτόκος εισάγει άμεσα στην καρδιά του χριστολογικού δόγματος και κατά συνέπεια ήταν φυσικό να αμφισβητηθεί από ένα πλήθος αιρετικών που παραχάραζαν διαφορετικές πτυχές του χριστολογικού δόγματος, και της υποστατικής ενώσεως του Θεού Λόγου. Στην συνείδηση της εκκλησίας η Θεοτόκος χαρακτηρίζεται ως «στερρόν της πίστεως έρεισμα» και ως όρος απαρασάλευτος επιπλέον αποτελεί κυματοθραύστη όλων των χριστολογικών αιρέσεων. Κατά την ομόφωνη διδασκαλία των πατέρων το όνομα Θεοτόκος είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την σωτηριολογική συνέπεια του ονόματος Θεάνθρωπος και η Θεοτόκος ως όρος και ως πρόσωπο έγινε και παραμένει μέσα στους αιώνες η άγκυρα της σωτηρίας «των προσκυνούντων την εικόνα της την σεπτήν». Παράλληλα με τον τίτλο Θεοτόκος οι πατέρες και διδάσκαλοι της Εκκλησίας κατοχύρωσαν τον τίτλο Αειπαρθένος στην Ε΄ Οικουμενική Σύνοδο με τον ένατο κανόνα, διατυπώνοντας την ορθή πίστη δια τον Χριστό ως «σαρκωθέντος εκ της αγίας ενδόξου Θεοτόκου και Αειπαρθένου

Μαρίας» όπως μέχρι σήμερα διασώζεται στην Λειτουργία του Ιερού Χρυσοστόμου.

Το πλήθος προφητειών, απεικονίσεων, τύπων και συμβόλων της Υπεραγίας Θεοτόκου στην Π.Δ. διατρανώνει το ανεπανάληπτο του προσώπου της Παναγίας καθιστώντας την όντως «κλίμακα, γέφυρα και πύλη» της σωτηρίας του ανθρώπινου γένους. Στο έργο του «Εορτοδρόμιο» ο Άγιος Νικόδημος επιδίδεται σε διεξοδικά σχόλια ερμηνεύοντας τους ανά τους αιώνες υμνογράφους και μελωδούς οι οποίοι «ερρανίσθησαν» από τον προφητικό λόγο για την συνύφανση των θεομητορικών των ύμνων. Διευρύνοντας την θεολογία των πατέρων ο Αγ. Νικόδημος αποφαινεται ότι «κέντρον και τέλος και σκοπός όλου του νόμου και όλων των ρήσεων και αιγιμάτων των προφητών είναι αυτή η Θεοτόκος και πριν αυτή ο εξ' αυτής σαρκωθείς Θεός Λόγος». Όπως άλλοι θεοτοκόφιλο Άγιοι, ο Αγ. Νικόδημος χρησιμοποίησε ένα μεγάλο μέρος των συγγραμμάτων του εκδηλώνοντας τον ακόρεστο πόθο του για το «ακατανόητον θαύμα» της Θεομήτορος.

Ερμηνεύοντας την ένατη ωδή ο Αγ. Νικόδημος θεολογεί περί της υπεροχικής αξίας της Υπεραγίας Θεοτόκου έναντι των άλλων κτισμάτων. Η Υπεραγία Θεοτόκος υπερβαίνει κάθε κτίσμα σε καθαρότητα, λαμπρότητα, απλότητα, ανέκφραστο πόθο και τέλεια υπακοή στο θέλημα του Θεού. Έτσι τα χαρίσματα της Θεοτόκου την καθιστούν «κεχαριτωμένη» πριν από τον Ευαγγελισμό και μητέρα της χάριτος πριν του χρόνου της χάριτος, την Πεντηκοστή. Με το «ιδού η δούλη Κυρίου» η Παναγία καθάρισθηκε από την αδαμιαία κηλίδα και «προέβη άσπιλος και αμόλυντος», για να υπηρετήσει το μυστήριο της «παλιγγενεσίας» δανείζοντας τα πάντα αιμάτα της στον νέον Αδάμ.

Η ενοίκηση του Χριστού στην Παρθενική μήτρα της Θεοτόκου την χαρίτωσε και θέωσε σε ασύγκριτο βαθμό εν σχέσει με κάθε άλλο κτίσμα και κατά τον Π. Αθανάσιο Μυτιληναίο την κατέστησε οντολογική μεσίτρια μεταξύ του ανθρώπινου γένους και του Νέου Αδάμ, του Υιού της, αν και αυτό ίσως να ακούγεται υπερβολικό.

Η Υπεραγία Θεοτόκος βεβαίως σώζει, γιατί κατά τον δανιτικό ψαλμό είναι η βασίλισσα που στέκεται στα δεξιά του Βασιλέως, του Υιού της, ο οποίος κάθετα «εκ δεξιών του Πατρός» στη βασιλεία των ουρανών.

Κωνσταντίνος Ζαλάλας

Θεσσαλονίκη 2009

Πηγές: ΑΓΑΠΗ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ- fdathanasiou.wordpress.com